

برادر ارجمند جناب آقای دکتر ذبیحی
میرحرم و قرائت‌ها و فکاهی آموزشی
سلام علیکم؛

با احترام و عطف به نامه شماره ۱۳۹۳۹ مورخ ۱۴۰۲ / ۹ / ۱۲ مبنی بر ارائه نظر و پاسخ به مقاله « میزان توجه به جامعه شناسی روزمره در کتاب های درسی جامعه شناسی دوره دوم متوسطه » شرح پاسخ به پیوست تقدیمی خدمتان ایفاد می گردد.

سید محمد باقریان
مدیرکل و قریب‌نامه‌ریزی و توسعه کتاب‌های دینی ابتدایی و متوسط نظری

بنام خدا

در پاسخ به بررسی نقد محتوایی کتب جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه با تمرکز بر میزان توجه به زندگی روزمره: در این نوشتار، به نقل از نویسنده محترم، «نتیجه پژوهش حاکی از آن بوده است که در کتب مذکور به زندگی روزمره آنچنان که باید توجه نشده است و در دروسی که می‌تواند به نوعی به زندگی روزمره مرتبط باشد نیز مباحث فرعی و در قالب مفاهیم سنگین گنجانده شده و به نوعی از زندگی روزمره فاصله می‌گیرد». علیرغم آنکه، «آگاهی پیدا کردن و استفاده صحیح از زندگی روزمره می‌تواند کمک شایانی به جوانان در مسیر پیشرفت فردی و اجتماعی بنماید».

البته شکی نیست که اهمیت و ضرورت پرداختن به مسایل زندگی روزمره، ذیل ارتباط معنادار بودن محتوای کتب درسی با زندگی دانش‌آموزان بسیار حائز اهمیت است. چنانکه این موضوع به‌عنوان یکی از خصوصیات در جهت‌گیری ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی تحت عنوان مسئله محوری (توجه به موضوعات و مسائل زندگی روزمره) نیز ذکر شده است (مبانی نظری، ۱۳۹۰: ۳۰۰) مضاف بر آن که شمول مراتب حیات طیبیه و گستردگی ابعاد آن و نیز عنایت به قابلیت تحقق عینی جلوه‌های آن در زندگی روزمره بشر مستلزم آن است که عموم آحاد جامعه با کسب شایستگی‌های لازم، به افرادی صالح تبدیل و آماده تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبیه در همه ابعاد شوند تا در نتیجه، محیط اجتماعی نیز برای تحقق جامعه‌ای صالح مهیا شود لذا بر اساس سنت الهی لزوم تکیه بر اسباب و علل، این مهم به تمهید انواع مقدمات و فراهم آوردن زمینه‌ها و شرایط مناسب اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و... نیازمند است. (همان: ۱۲۴) بر این اساس، کتب جامعه‌شناسی با توجه به رویکرد تحلیلی نسبت به شرایط زمینه‌ای و زمانه‌ای در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... به منظور کنشگری و مواجهه و شناخت صحیح از این شرایط هدف‌گذاری شده است کما اینکه حوزه‌های تربیت و یادگیری بنا به اقتضای رویکردی حوزه خود به اشکال گوناگون در قالب محتوا به این اشکال و سطوح زندگی روزمره می‌پردازند در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی نیز بنا بر تمرکز که عمدتاً در ساحت اجتماعی و سیاسی دارند در دوره‌های مختلف یادگیری به این موضوعات پرداخته شده است. در کتب جامعه‌شناسی که مورد بحث و نقد در این رابطه است اساساً آنچه نگارنده محترم تحت عنوان زندگی روزمره عنوان می‌کنند عمدتاً انواع پدیده‌هایی است که در سطح خرد معطوف‌اند که در حوزه مطالعات فرهنگی مورد بحث و بررسی بوده و کتب جامعه‌شناسی به لحاظ قلمرو موضوعی متفاوت از آن و عمدتاً در سطح ساختار و نهادها به بررسی و مطالعه می‌پردازد هر چند بنا به اقتضا به پدیده‌های سطح خرد که به زندگی روزمره

مربوط می‌شوند نیز اهتمام دارد علی‌احوال به لحاظ سیاست‌گذاری در جهت‌گیری رویکرد و محتوا، جزو وظایف کتب جامعه‌شناسی نمی‌باشد. لذا بنظر می‌رسد که در این نوشتار خیلی گذرا و سطحی به طرح این موضوع پرداخته شده است کما اینکه به مصادیقی از جامعه‌شناسی زندگی روزمره اشاره کرده‌اند که این مصادیق عبارتند از: مصرف‌گرایی، ازخودبیگانگی، عقل‌ابزاری، مد و پول و... متعاقباً نویسنده معتقد است این موضوعات در کتاب‌های جامعه‌شناسی مورد توجه قرار نگرفته است. لذا در موضع پاسخگویی به این نوشتار، موارد زیر از باب توجه به پدیده‌های سطح خرد فارغ از رویکرد و سیاست اصلی کتب جامعه‌شناسی، قابل استناد است: در کتاب جامعه‌شناسی دهم بنا به هدف کتاب از مسئله خرد یعنی کنش اجتماعی شروع شده تا پدیده اجتماعی کلان، آیا این موارد در حیطه زندگی اجتماعی نیست؟ در فصل اول کتاب جامعه‌شناسی دهم، درس ششم به موضوعات عقلانیت ابزاری پرداخته شده است و این مبحث همراه با موضوع قفس آهنین در درس چهارم کتاب جامعه‌شناسی دوازدهم تکمیل گردیده است.

مصرف‌گرایی به عنوان ویژگی دنیای متجدد در فصل اول کتاب دهم و فصل دوم کتاب یازدهم آمده است. مفهوم از خودبیگانگی و خودباختگی در فصل دوم کتاب دهم، درس ۱۲ و درس ۸ کتاب یازدهم مطرح گردیده است. موضوع پست مدرنیسم در درس ۱۲ کتاب یازدهم و درس ۸ کتاب دوازدهم توضیح داده شده است. موضوع ترافیک، موضوعاتی نظیر کلاس‌های کنکور، هواداری از یک تیم ورزشی و یا موضوعات زمینه‌ای دیگر در ص ۵۲ کتاب درسی جامعه‌شناسی دوازدهم.

در کتاب جامعه‌شناسی یازدهم نیز همین ضعف به چشم می‌خورد عدم توجه به اهداف کتب درسی آیا زندگی روزمره ریشه در بنیان‌های هویتی ندارند؟ البته نگارنده محترم رویکرد جامعه ۲ را سیاسی انگاشته است لذا دلایل و شاخص آن را احتمالاً صرفاً بر مبنای عناوین کلی قلمداد کرده است.

در پایان ضمن استقبال از دغدغه‌مندی و مشارکت و قلم‌ورزی دبیران، همکاران و ذینفعان محترم، امید است با تعامل و همکاری عزیزان، ضمن بهره‌مندی از نقطه نظرات و نوشتارهای بزرگواران، بتوانیم گامی مؤثر جهت غنای محتوایی کتب درسی برداریم.